

SVERIGE 7:50
NORGE 9:25
DANMARK 9:50
INKL MOMS

MYNT KONTAKT

MARS 1979

2

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Johan Carl Hedlinger En schweizare i Sverige

Sid 28

ÖRTUGSMYNTNINGEN 1441 — 1470

Sid 32

1876 ÅRS TVÅKRONOR

Sid 34

BANKOSEDLAR I POMMERN

Sid 38

SEDELBEDRAGAREN WESTERDAHL

Sid 42

PRIMITIVT MYNT I DALARNA

Sid 45

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SOUMEKSI

Sid 41

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96
Fack, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan
(uppgång Handelshögskolan)
Telefon 08-34 34 23

Köper • Byter

Säljer • Värderar

Kommissionsuppdrag

Mynt • Sedlar

Medaljer • Tillbehör

Numismatisk litteratur

Öppet: vard. 11–18, lörd. 9–14

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 8 sändes gratis
på begäran

KÖPER BYTER SÄLJER

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

TILL SALU

De sista objekten ur C O Algårds
silversamling

Gustav Vasa 1-Daler 1534 och 1546, Johan III
4-Daler u å, Karl IX 1-Daler 1600, Gustav II Adolf
20-Mark 1617 och u å, Karl XII 1-Riksdaler 1718
med clevevapnet, Fredrik I hela Krell-serien 2-, 1-
och 1/2-riksdalern, samt 2-riksdaler 1727, Karl
XIV 1-riksdaler 1820 med Karl XIII:s bild samt 1 st
serie Troyska Ass riksdalrar (3 st), Oskar I
4-riksdaler RM 1855 (ur kung Farouks samling)
samt 1-riksdaler provmynt 1855 Unicum (ej i
KMK:s samlingar).

Slutligen en samling provmynt i silver (8 st) samt
d:o i koppar (6 st) från Karl XIV o Oscar I.

De flesta av ovanstående mynt har tidigare ingått
i Sven Svenssons berömda myntsamling vilken
försålades på Hirsch Mynthandels auktioner 1966
och 1970.

Mycket sällsynta svenska guldmynt i god kvalité
kan tagas i byte.

Värderade intressenter ombedes kontakta
brevledes el pr telefon.

C O Algård, Danarövägen 39,
182 36 Danderyd. Tel 08/755 14 05.

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari - maj och
september - december.

Prenumeration: helår 55:-

REDAKTION

Huvudredaktör
och ansvarig utgivare:

Frank Olrog

Telefon 08-26 14 57

Arkitektvägen 29

161 45 Bromma

Biträdande redaktörer:

Madeleine Greijer

Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98, 756 86 62

Annonspriser exkl. moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:-
2:a omslagssidan	1 200:-
omslaget 4:e sida	1 500:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 000:-
2/3 sida (104×220 mm)	700:-
1/2 sida (157×108 mm)	525:-
1/3 sida (50×220 mm)	375:-
1/4 sida (76×108 mm)	290:-
1/6 sida (50×108 mm)	200:-
1/12 (50×52 mm)	110:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden

före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm

Sändes till Ordfront

Fack, 104 32 Stockholm

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och

AINP:s etik

kommer att avbötas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Programmet mars - maj 1979

Lokal: Östermalmsgatan 81, Stockholm, om ej annat anges.

Tid: kl 18.30 om ej annat anges.

MARS

Lördag 17. Antiksektionen träffas kl 15.00. Torsten Bingley kåserar om tetradrachmer från Athen. Medtag egna objekt för jämförelser.

Onsdag 28. István Gedai från Budapest håller föredrag i Historiska Museets hörsal, Storgatan 41, Stockholm, kl. 19.00 om "Connection of Hungarians with the trade of Arabs and Vikings in IX-XI Centuries".

Fredag 30. Medeltidssektionen sammanträder kl. 19.00. Föredragshållare sökes.

APRIL

Lördag 7. Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte äger rum i Kungl. Husgerådskammarens föreläsningssal omkring kl 18.00. Se vidare notis på sid 44.

Torsdag 26. Antiksektionen sammanträder. Programmet ej fastställt.

MAJ

Fredag-lördag 11-12. Svenska Numismatiska Föreningens vårauktion.

Lördag-söndag 19-20. Svenska Numismatiska Föreningens resa till Åbo.

Program meddelas snarast. Anmäl ditt intresse till föreningens kansli!

Måndag 21. Medeltidssektionen har möte. Föredrag av Kenneth Jonsson om Olof Skötkonungs mynt.

FÖRMÅNSPRIS CORPUS NUMMORUM

Del 1 kr 50:- (ord. pris 125:-)

Del 2 kr 100:- (ord. pris 260:-)

Då beställningskvoten ej uppnåtts har tiden för erbjudandet förlängts till den 1 april 1979. De som redan beställt Corpus Nummorum kan emotse leverans under april månad. Beställning sänds till Svenska Numismatiska Föreningen. Se vidare MYNTKONTAKT nr 4/1978 sid 92-94.

OBS! Du som äger plåtmynt.
Anmäl dem till: Bertel
Tingström, Box 8032, 750 08 Upp-
sala. Se vidare MYNTKONTAKT
nr 1/79 sid 17 och 18.

JOHANN CARL HEDLINGER

En schweizare i Sverige

Av ULLA WESTERMARK

Av en tillfällighet fick det avlägsna Sverige under flera decennier förmånen att som statlig ämbetsman räkna 1700-talets främste medaljkonstnär, schweizaren Johann Carl Hedlinger (fig. 1). Han föddes i staden Schwyz i den schweiziska kantonen med samma namn den 28 mars 1691. Sommaren 1718, då Hedlinger vistades i Paris för studier, fick han erbjudande att träda i svensk tjänst. Den kungl. mynt- och medaljgravören i Sverige, Arvid Karlsteen, hade nyss avlidit, och baron Georg Heinrich von Görtz, Sveriges då mäktigaste man, var angelägen att snabbt finna en ersättare. Hedlinger accepterade erbjudandet, inskeppade sig på ett svenskt fartyg i Amsterdam, nådde Göteborg efter en farofylld resa mitt under brinnande krig och anlände landvägen till Stockholm i augusti 1718, ett par månader före Karl XII:s död.

I Stockholm blev Hedlinger mycket uppburen. Bland hans gynnare fanns Arvid Horn, Nicodemus Tessin d.y. och Carl Gustaf Tessin. Till de närmaste vännerna hörde arkitekten Carl Hårleman och assessorn i Antikvitetsarkivet Niklas Keder. Så småningom lyckades Hedlinger utverka långa permissioner från sin tjänst. Den första av dessa, 1726–27, använde han till en aderton månader lång bildningsresa genom Europa och till Italien, en resa som fick stor betydelse för hans konstnärliga utveckling. Året efter återkomsten till Sverige blev hans mest produktiva och bildar en höjdpunkt i hans skapande. Hans rykte växte och flera furstehus i Nord- och Mellaneuropa tävlade om att få honom i sin tjänst, åtminstone för kortare perioder. Från april till augusti 1732 vistades Hedlinger i Köpenhamn i tjänst hos Kristian VI. Det ryska hovet var

först efter lång tvekan gav Hedlinger med sig. I oktober 1735 reste han till Sankt Petersburg tillsammans med numismatikern Carl Reinhold Berch och sin elev Daniel Fehrman. Hedlinger hade stora framgångar vid det ryska hovet både personligen och konstnärligt. Hans arbeten blev mycket beundrade. Hedlinger såg dock kritiskt på det ryska samhället. I juli 1737 lämnade han Ryssland och kunde sedan

Fig. 1. Självporträtt 1733. Foto: I ur P Felder, Medailleur Johann Carl Hedlinger, s. 82.

det som hetast åtrådde hans tjänster och som gav honom de mest lysande anbuden. Kejsarinnan Anna hade försökt värva honom ända sedan sin tronbestigning 1730, men

trots ivriga böner från det ryska hovet aldrig förmås att resa dit igen.

Åren 1739–44 vistades Hedlinger huvudsakligen i sitt hemland

Fig. 2. Medalj över Gustaf Cronhjelm 1731–1734, framsida. Foto: Liksom fig. 3, 5 och 7 Juri Tamsalu, KMK.

Schweiz. Under denna tid pågick även förhandlingar om anställning vid Fredrik den stores hov i Berlin. I förhållandet till den beundrade Fredrik var Hedlinger dock mindre framgångsrik än vanligt. Kungen förhöll sig kallsinnig och uppträdde nyckfullt. Någon anställning blev aldrig av.

Först 1744 kom Hedlinger tillbaka till Sverige, där han följande år fick titeln kungl hovindendent och blev ledamot av Vetenskapsakademien. Men redan samma år fick

åren av sitt liv, bosatt på egendomen Steinstöckli i hemstaden Schwyz. Hans skaparkraft förblev obruten och han var fram till sin bortgång 1771 verksam som fri konstnär, obunden av officiella uppdrag.

Hedlingers efterlämnade verk består av ca 200 medaljer och mynt, sigill, vaxpousseringar, teckningar och skisser. Hans stil är en blandning av barock, klassicism och antika ideal. Han har ett högt utvecklat sinne för den sköna linjen, för bildelementens placering inom den runda formen, för de ornamentala detaljernas funktion. Hans tekniska hantverksskicklighet är virtuos och oöverträffad liksom hans förmåga att avbilda materia, hud, hår, stoffer, pälsverk. Hedlinger graverade sina stamper på fri hand efter vaxmodeller, som i sin tur byggde på teckningar och skisser i flera stadier. (Detta konsthantverk av högsta klass, stampgravörens, torde i våra dagar i det närmaste vara utdött.)

Hedlinger hade en fin humanistisk bildning och var väl skickad att självständigt komponera fransidorna till sina verk. Fransidans symbolval var en viktig del av medaljskapandet i äldre tider. Många av hans reverser är sinnrika utan att vara utstuderade. Redan fransidan till hans första i Sverige fullbordade verk, Karl XII:s dödsmedalj, blev beundrad: lejonet som kämpar med snärjande linor symboliserar den

unge från alla håll anfallne hjältekongen. Beundransvärd i sin strama enkelhet är fransidan till medaljen över Gustaf Cronhjelm, ordförande i kommissionen för 1734 års lag. Lagboken med tre kronor på pärmens ligger på en kub höljd i ett mjukt draperi. Det enkla motivet är skickligt uppbyggt av raka och diagonala linjer och en fin kontrast mellan bildkomponenternas olika stoffverkan (fig. 2). Någon enstaka gång är dock hans "inventioner" mindre lyckade. När Ulrika Eleonora på sin kröningsmedalj uppträder som morsk lejo-

Fig. 3. Ulrika Eleonoras d.y. kröningsmedalj 1719, fransida.

Fig. 4. Riksdaler 1718. Foto: Liksom fig. 6 Nils Lagergren, ATA.

ninna, som med tassens tuktar fyra lejonungar = de fyra stånden, är det för vår tid mer lustigt än imponerande (fig. 3).

Allra högst nådde Hedlinger som porträttör. Omedelbart efter an-

Forts sid 30

Fig. 5. Medalj över Karl XII 1765-69.

Forts från sid 29

komsten till Sverige skapade han den ovan nämnda medaljen över Karl XII, som kom att tjäna som dödsmedalj, och det berömda porträttet på riksdalern 1718, hans väl i Sverige mest kända verk (fig. 4). Under sina allra sista år i hemlandet Schweiz gjorde emellertid Hedlinger helt privat ytterligare en medalj över den beundrade kungen, ett verk som är långt mindre känt men som måste betraktas som ett av hans mest storartade (fig. 5). Medaljen är signerad 1769, två år före hans bortgång. Märkligt nog finns den endast i ett fåtal tennavslag trots att stamparna är bevarade och i perfekt skick (i Landesmuseum, Zürich).

Hedlingers Karl XII-porträtt har en heroisk enkelhet, avskalad all yttre prakt. Det föga heroiska härskarparet Fredrik I och Ulrika Eleonora d y, som Hedlinger kom att tjäna under många år, skildrar han på ett helt annat sätt med barockens hela högstämde pompa. I de magnifika dubbelporträtten på mynt och medaljer ger han dem en falsk image av makt och kraftfullhet (fig. 6).

Under alla åren i Schweiz behöll Hedlinger nära kontakter med Sverige, både med kungahuset och med de svenska vännerna. Så sent som 1761 gjorde han Vetenskapsakademiens prismedalj och till hans sena arbeten hör porträtt av vännerna Berch, Keder och Tessin. Under sina många verksamma år gjorde Hedlinger också ett flertal självporträtt. De är av två typer: en barock och en klassicistisk. Självporträtten i barockstil visar honom i peruk med långa lockar så som han ser ut på den vackra målningen av Martin van Meytens i Konstakademien, Stockholm. Den klassicistiska typen är den mest berömda. Här har han lagt av tidsdräkten och framträder i antik idealgestalt. De fyra varianterna av självporträtt med Hedlingers svenska valspråk *Lagom* skrivet med grekiska bokstäver ΛΑΓΟΜ griper medvetet tillbaka på antika förebilder (fig. 1, 7). Dessa medaljers antikiserande stil och grekiska inskrift bedrog även framstående antikännare, som tog dem för att vara antika.

Fig. 6. Medalj över Fredrik I och Ulrika Eleonora d.y. 1723.

Litteraturen om Hedlinger är ej omfattande. På svenska finns artiklar om honom i Svenskt Konsthistoriskt Lexikon III av N L Rasmusson och i Svenskt Biografiskt Lexikon 18 av Lars Olsson, som också författat uppsatsen *Hedlinger, Lagom och Epiktetos* i Numismatiska Meddelanden 31. Harald Wideen har skrivit om *Karlsteen, Hedlinger och grafiken* i Nordisk Numismatisk Årsskrift 1951. Den enda monografin på svenska är Karl Warburgs *Hedlinger, ett bidrag till Frihetstidens konsthistoria*, 1890. Den har sin tyska motsvarighet i Johannes Ambergs *Der Medailleur Johann Carl Hedlinger*, 1887, som länge varit standardverket om Hedlinger jämte de planschverk av Füsli-Haid och Christian von Mechel, som utgavs kort efter hans död.

Nyligen har emellertid en stor modern monografi över Hedlinger kommit ut, författad av den schweiziska konsthistorikern Peter Felder: *Medailleur Johann Carl Hedlinger 1691-1771. Leben und Werk* (Verlag Saurländer, Aarau/Frankfurt, 1978. 304 s., rikt ill. Pris 98 schweiziska francs). Det är en utomordentligt vacker bok, som varmt rekommenderas. Texten är instruktiv, välskriven och lättläst, samtliga Hedlingers verk är avbildade i ypperliga fotografier, ett urval därtill i förstoringar. Inte minst viktigt är att Hedlingers tidigare föga kända teckningar här av-

bildas och även får ett särskilt kapitel i texten. Medaljens mästare visar sig vara en förstklassig tecknare, skarpögd och spontan. Det är att hoppas att Peter Felders utmärkta bok om den främste medaljgravör, som verkat i Sverige, väcker lika stort intresse här som i hemlandet.

Fig. 7. Lagom-medalj med döds-kalle ca 1770. Ensidig eller som fränsida till självporträtt 1733.

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

NÅGOT OM SAMFUNDET KUNGL MYNTKABINETTETS VÄNNER

Från Gustav VI Adolfs besök på Kungl Myntkabinettets Vänner utställning 1968. Hans Majestät, Lars O. Lagerqvist, Ernst Nathorst-Böös, Rune Höglund (skymd) och Sven Jansson. Foto: ATA.

Styrelsen för Samfundet Kungl Myntkabinettets Vänner har beslutat ägna Årets Medalj 1979 åt den kände kemisten Jöns Jacob Berzelius med anledning av 200-årsdagen av hans födelse. Det blir den femte medaljen i serien Årets Medalj. Det var 1975 som samfundet startade utgivningen av en årlig medalj. Syftet är att främja utvecklingen av god svensk medaljkonst och att bereda fler arbetstillfällen åt svenska konstnärer. Tre konstnärer inbjuds att tävla, varefter en jury framlägger förslag till styrelsen.

Årets Medalj 1975 ägnades åt Sveriges Radio 50 år (segrare Rune Karlsson), 1976 åt Sverige-USA 200 år (segrare Peter Linde), 1977 åt Uppsala universitets 500-årsjubileum (segrare Bengt Inge Lundkvist) och 1978 åt 200-årsminnet av Carl von Linnés död (segrare Olle Adrin). Till Linnéjubileet utgav samfundet också en skrift "Linnaeus in Medal Art". Denna upptar en av fil kand Henrik Klackenborg upprättad illustrerad förteckning av kända Linnémedaljer, varav de

flesta finns representerade i svenska samlingar. Professorn Allan Elennius ger i anslutning här till en lärdoms-historisk och konsthistorisk bakgrund till Linnémedaljerna. Han skildrar hur synen på Linné förändrats och hur detta avspeglas i medaljernas porträtt under de speciella villkor som gäller inom medaljkonsten.

För tillverkning, marknadsföring och distribution av Årets Medalj svarar Svenska Medaljgillet i Eskilstuna. Intresset bland konstnärerna för medaljen har varit mycket stort. Otvivelaktigt har på detta sätt skapats en rad exempel på svensk medaljkonst av mycket hög klass. Ekonomiskt har medaljen gett samfundet väsentligt ökade möjligheter att på olika sätt främja Kungl Myntkabinettets verksamhet samt den seriösa medaljkonsten.

Samfundets styrelse strävar efter att samla medlemmarna åtminstone tre gånger om året varav en i förening med årsmötet. Visningar och föredrag har härvid varit uppskattade programpunkter. Årsmötet

1978 ägde rum i Uppsala. Dagen ägnades åt Linnéminnet varvid Linnéutställningen i Upplands museum samt Linnés Hammarby besöktes. Dessutom hann man bese domkyrkan och delta i gemensam trevlig lunch på Södermanlands-Närkes nation där årsmötesförhandlingarna ägde rum. Uppslutningen från samfundets medlemmar med familjer var glädjande stor.

Programmet våren 1979 upptar ett föredrag av professorn Carl Fehrman från Lund om de båda framstående medaljgravörerna Daniel och Carl-Gustaf Fehrman. I samband med årsmötet kommer ett besök i Stenbockska palatset på Riddarholmen att äga rum.

Samfundets syfte är att stödja Kungl Myntkabinettets verksamhet genom gåvor samt på annat sätt. Som exempel på under senare år överlämnade föremål kan nämnas följande:

Påvestanen, Leo IV 847-855, denar, Medalj gjuten i brons över Frans I av Carrara 1350-1393 utförd av en okänd italiensk 1500-tals konstnär,

Två bysantinska silvermynt präglade för Andronicus III 1328-1341 och Johannes VIII Palaeologus 1423-1448,

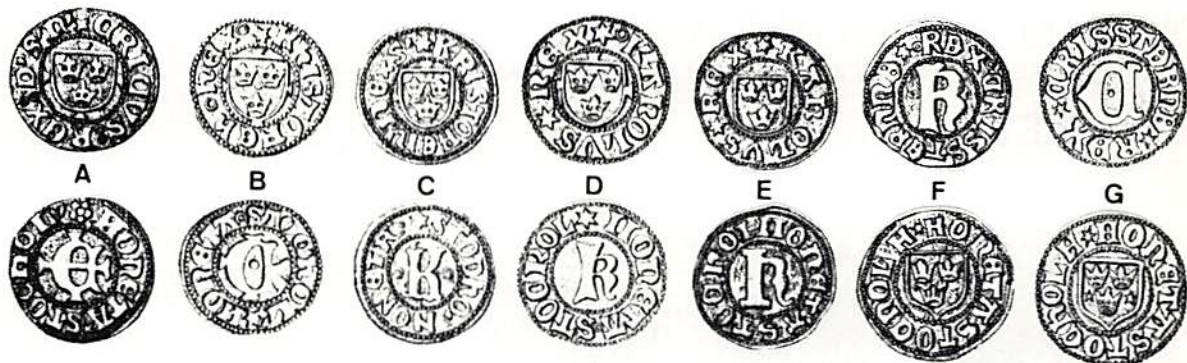
Ett antikt grekiskt mynt från Thebe i Boetien,

Ett antikt grekiskt silvermynt, tetradrachm ca 160 f Kr, från Kyzikos i Mysien, Mindre Asien samt

Ett indiskt guldmynt, mohur, från Shah Jehan 1628-1658.

Samfundet har vidare lämnat 25 000 kronor som bidrag till myntkabinettets förvärv av Fred Forbats samling av antika mynt. Samfundets angelägenheter - medlemsregistrering, utsändande av handlingar och kallelser m m - sköts väsentligen från myntkabinettet. För att underlätta denna hantering har samfundet bekostat en kopieringsmaskin av märket Facit.

Slutligen må erinras om att det i år är 30 år sedan Samfundet Kungl Myntkabinettets Vänner startades. En av grundarna och samfundets ordförande de första tjugo åren var överstelöjtnanten Georg de Laval. Efter honom kom direktören Rune Höglund under sex år och därefter undertecknad. Med de ganska

Örtugsmyntningen i Sverige 1441-1470

Av KENNETH JONSSON

I anslutning till ett föredrag den 15 november 1978 vid ett möte med medeltidssektionen i Svenska Numismatiska Föreningen presenteras här ett förslag till datering av örtugstyperna 1441-1470.

Myntningen omfattar tre kungar: Kristoffer av Bayern 1441-1448, Karl Knutsson Bonde 1448-1457, 1464-1465, 1467-1470 samt Kristian I 1457-1464, vartill kommer en interegnummyntning med helgonkungen S:t Eriks namn. De främsta problemen under perioden gäller fördelningen av Karl Knutssons olika typer på hans tre regeringsperioder, men vid närmare granskning av hela periodens myntning verkar en logisk uppdelning vara möjlig.

Den relativa kronologi som då nås för mynttyperna 1441-1470 framgår av bilderna B-L ovan, som emellertid har begränsats till Stockholmsmyntningen (för Åbo-mynten se nedan). För att närmare redogöra för uppdelningen kan det vara lämpligt att som utgångspunkt ta Erik av Pommerns 1396-1439 yngsta typ:

A) Sveasköld på litet kors) (E på litet kors.

Att denna typ måste vara Eriks yngsta visas av en hybrid med denna åtsida stampkopplad med en frånsida med C på litet kors, dvs från Kristoffer av Bayern (se: Lars O Lagerqvist, Frågor rörande svensk myntprägling vid mitten av 1400-talet, NNÄ 1961). Hybridens frånsida får på motsvarande sätt anses som Kristoffers äldsta.

Kristoffers typer är följande:

B) Sveasköld på litet kors) (C på litet kors.

Ba) Sveasköld) (C på litet kors.

Bb) Sveasköld på litet kors) (C.

C) Sveasköld på litet kors) (K.

Typ B är vanlig medan typ C är sällsynt. Ba är ytterst sällsynt och Bb är bara känd i ett ex. och därför kanske det finns vissa skäl att beteckna båda som exceptionella präglings. Kristoffers myntning skulle då bara bestå av två huvudtyper B och C, varav C måste vara yngst.

Till Karl Knutssons första period 1448-1457 bör föras:

D) Sveasköld på litet kors) (K

E) Sveasköld) (K

Båda typerna är ganska sällsynta och återgår vad gäller motivet på Kristoffers förmodade yngsta typ C, varför de också bör vara Karls äldsta. Hans Hildebrand daterade dem till 1448 och Lars O Lagerqvist anger dateringen till 1448-1449. Båda dessa dateringar är emellertid betingade av att en annan typ daterades till 1449-1450, men den dateringen kan inte längre hålla (se nedan). Om man ser till motivvalet kan bara dessa två typer föras till Karls första regeringsperiod och, såvida de inte myntats parallellt, bör den relativa kronologin vara den ovan presenterade.

Under Kristian I 1457-1464 präglades tre typer:

F K)(Sveasköld

G) C)(Sveasköld

H) C)(Sveasköld på stort kors

Denna ordningsföljd redovisas första gången av Lagerqvist. (Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt, Stockholm 1970), men utan kommentar om de representerar en kronologisk följd. Typ F är mycket sällsynt och bara känt i ett ex i privat ägo. Även typ G är sällsynt medan H är vanligare. Jämfört med typerna som antas höra till Karl Knutssons första period har nu sveaskölden förvisats till frånsidan medan kungens initialbokstav hamnat på åtsidan. I detta ligger det nära till hands att tänka sig politiska motiv genom att det nationella draget (sveaskölden) förs till frånsidan. Med tanke på hur sällsynt typ F är kanske den obetydliga utmyntningen berodde på att kungen inte accepterade åtsidesmotivet (som alltför mycket liknade företrädaren Karl Knutssons). Typ G skulle då kunna vara en hybrid mellan F och H snarare än en egen huvudtyp. Att typ H bör vara yngst visas av frånsidesmotivet som överensstämmer med säkert daterbara sena typer som J, K och M ovan.

En av Karl Knutssons typer med:

I) Bondevapnet, vari S, på stort kors) (Sveasköld på stort kors har sedan Hildebrand, med stöd av Karls titel som på en stamp anges REX SN (svenskarnas och norr-männens kung), daterats till 1449-1450 då Karl var kung i Norge. Det är emellertid tveksamt om titeln verkligen anger Karl som kung i Norge. Mynten av denna typ är slarvigt utförda och bokstaven N är på ifrågavarande stamp så dåligt utformad att man skulle kunna tolka den som ett V eller med andra ord SV (svenskarnas), jämför SVE på det här avbildade exemplaret.

H

I

J

K

L

M

En annan tolkning kan vara S(WEDHE)N. Denna stavning finns nämligen i de minst sagt exceptionella fransidesinskrifterna som saknar myntortsangivelse utan bara anger MONETA SWEDHEN (mynt från Sverige). Man får gå tillbaka till Albrekt av Mecklenburgs 1363–1389 myntning för att hitta något motsvarande. Typens motiv, avsaknad av myntortsangivelse, slarviga utförande, liksom att den är mycket sällsynt, gör att den skulle passa väl in i Karl Knutssons andra regeringsperiod från den 9 augusti 1464 till den 30 januari 1465. Att notera är att Karl under denna tid inte var i besittning av Stockholms slott. Myntningen skulle kunna vara av provisorisk karaktär och förklarar avsaknaden av myntortsangivelse. Bokstaven S i vapnet på åtsidan har tidigare tolkats som myntortsbeteckning för Stockholm eller Söderköping. I och med att dateringen till 1449–1450 faller bör också Söderköping utgå som myntort.

Sedan Karl avsat sig sin krona 1465 inträdde en interregnumperiod fram till 1467. Till denna period förs en grupp örtugar med S:t Eriks namn:

J) E på stort kors)(Sveasköld på stort kors

K) E på litet kors)(Sveasköld på stort kors.

Hildebrand förde gruppen till 1434–1440, medan den nuvarande dateringen framförts av Lagerqvist (Frågor rörande svensk myntprägling vid mitten av 1400-talet, NNA 1961). Den relativa kronologin är osäker. Även om gruppens mynt är mycket sällsynta finns det en sådan variation att man åtminstone teoretiskt skulle kunna föra någon av dem till början av Sten Sture d.ä:s

riksföreståndartid 1470–1497, 1501–1503. En stampundersökning av interregnummyntningen och närliggande typer skulle förhoppningsvis kunna lösa problemen vad gäller den absoluta och relativa kronologin.

Från 1467 till sin död 1470 var Karl Knutsson kung för tredje gången. Till denna period bör föras örtugar med:

L) Bondevapnet på stort kors)(Sveasköld på stort kors.

Denna typ är Karl Knutssons vanligaste vilket kan tyckas märkligt med tanke på hur kort tid den kan ha präglats. Det skulle kunna förklaras av att ett flertal myntskatter tycks vara nedlagda under oroligheterna efter Karl Knutssons död vilka kulminerar i slaget vid Brunkeberg 1471. Denna typ skulle då vara yngst i dessa fynd och därför överrepresenterad. Titeln på åtsidan skiljer sig från typ I genom att Karl här tituleras REX S(VE)CORUM, G(OTHORUM) dvs svearnas och götarnas kung. Ett undantag utgör ett (unikt?) ex i Sven Svenssons samling med KAROLVS DEI (GR REX)S, dvs Karl med Guds nåde svenskarnas kung. Formen KAROLVS (i stället för KAROLI) är också ett undantag.

Som avslutning på genomgången av Stockholms-typerna visas ovan även ett ex av den typ som dateras till 1470–1477, dvs början av Sten Stures riks-föreståndartid:

M) Krönt, framvänt huvud)(Sveasköld på stort kors.

Sammanfattningsvis utgör denna typ sista länken i en kedja med samma fransidesmotiv som börjar under Kristian I typ H. På samma sätt utgör Erik av Pommerns typ A en del av en serie som slutar med Karl Knutssons typ E där åtsidorna

har en sveasköld med eller utan litet kors medan fransidorna har kungens initial. Därmed passar hela myntningen 1441–1470 in i ett logiskt schema. Men även om denna uppdelning verkar sannolik återstår mycket arbete för att eventuellt slutgiltigt fastställa den, och smärre ändringar kommer säkert att bli nödvändiga, liksom många detaljproblem finns kvar att lösa.

Som en avslutning skall de två Åbo-typer som förekommer under periodens passas in i schemat ovan.

Från Kristoffers regering finns en mycket sällsynt typ:

N) Sveasköld på litet kors)(K med upp och nedvänt krönt A

N

Den utgör således Åbo-myntets motsvarighet till typ C och bör höras till slutet av Kristoffers regering.

Av Karl Knutssons Åbo-örtugar finns också bara en typ:

O) Bondevapnet, vari krönt A, på stort kors)(Sveasköld på stort kors.

O

Av antalet bevarade mynt att döma har myntningen varit omfattande och typen är också mycket vanlig i svenska fynd. Typ och titel överensstämmer med typ L och bör då dateras till 1467–1470.

Varför tre varianter av 1876 års tvåkronor?

Ett försök till svar

Av GUNNAR SUNDBERG

Varianterna av 1876 års tvåkronor. Överst i.v. åtsidan till I-II med smala bokstäver. T.h. fränsidorna till I och II, som bägge har stora årtalssiffror, medan I har stort, II litet myntmästarmärke E. B. Nederst III med på åtsidan grövre, rundare bokstäver och på fränsidan små årtalssiffror. De avbildade exemplaren finns i Kungl. Myntkabinettet, Stockholm. Foto: S. Brattberg, Växjö.

Av tvåkronor med året 1876 förekommer tre varianter, här nedan benämnda I, II och III. Av dessa har dock de två första gemensam åtsida, som kännetecknas av smala

bokstäver och rätt stort avstånd mellan siffrorna i regentens ordningsnummer. Fränsidorna har stora årtalssiffror i spärrad stil och litet kors över riksvapnets krona

och skiljes sinsemellan av att på I — förmodligen den äldsta varianten — myntmästarmärket E. B. (Emil Brusewitz) är större, på II mindre. Den tredje varianten avviker från de två förstnämnda genom att åtsidans bokstäver är kraftigare och rundare, avståndet mellan regentsiffrorna mindre, myntgravörens initialer L. A. (Lea Ahlborn) mindre samt däri, att fränsidans årtalssiffror är mindre och dessas stil ej spärrad, varjämte korset över riksvapnets krona är större. Dessutom kan iaktas, att strieringen på III är något grövre än på I och II. Någon väsentlig skillnad i de tre varianternas porträtt synes inte föreligga.

Tvåkronor 1876 — denna nominalens första år — präglades enligt officiell redovisning till ett antal motsvarande 740.500 kr, en mycket stor upplaga; den skulle, om vi bortser från jubileumsmynten, överträffas först 1910. Myntningen måste bli mycket stor för att tillfredsställa behovet av den nya myntsorten, och tvåkronan, som enligt 1873 års myntordning blivit den största silvernominalen, kunde beräknas ersätta både de många i cirkulation varande 4 riksdaler riksmünt och de visserligen blygsamma upplagorna av 2 riksdaler riksmünt. Hur många av 1876 års 370.250 tvåkronor, som präglades av de två första varianterna, finns inga officiella uppgifter om: endast antalet mynt av en viss valör redovisas per år. Men alldeles uppenbart är, att av I och II präglats blott ett fåtal, gissningsvis tillsammans ett par eller kanske några hundra mynt, varav de flesta nu säkerligen är nedsmälta. Att I och II är att betrakta som två varianter och inte som en, har ej alltid varit allmänt känt. Ännu både Glück-Hesselblads Årtalsförteckning över svenska mynt, I uppl. 1953, och Yngströms Översikt över Oscar II:s svenska mynt, 1955, upp-tar I och II såsom *en* variant, ett förhållande, som väl får ses mot bakgrund av både ifrågavarande mynts raritet och det ringa intresse, som ännu till för ett par årtionden sedan visats Oscar II:s mynt. I sammanhanget kan nämnas, att alla tre varianterna av 1876 års tvåkrona redan 1902 finns införlivade med Wexjö Gymnasii myntkabinett, men att Num. Medd. XVIII, 1908, som s. 37-38 lämnar en översikt av Oscar II:s mynt, blott nämner *en* va-

riant med smala bokstäver. Meddelaren, Svenska Numismatiska Föreningens sekreterare Bror Edvard Hyckert, tillägger f.ö. i en not, att han inte sett något dylikt exemplar, men att ett sådant funnits i doktor Astley Levins samling och sålts av Bukowski enligt auktionskatalog 88.

Vad nu beträffar tillkomsten av de tre varianterna och förhållandet dem emellan, kan förmodas, att skillnaden mellan fransidorna av I och II är så liten, att den är tillfällig-oavsiktlig. Kanske kan vi räkna med ett tekniskt missöde, t.ex. att en fransidesstamp spruckit och måst ersättas med en ny, varvid E. B. råkat bli mindre — eller större, om man räknar varianten med litet E.B. som äldre. Ett tekniskt missöde är rimligt att räkna med, då man vet, att hela den stora tvåkroneupplagan 1876 slagits under det senare halvåret¹⁾ och dessutom att den tekniska utrustningen varit bristfällig och hårt ansträngd²⁾. Om en medveten förändring ligger bakom förminskningen — en förstoring förefaller mindre trolig — av bokstäverna E. B., är det möjligt, att dessa ansetts för anspråksfulla — jfr Lagerbergs kritik (Num. Medd. I, s. 72) mot myntmästarmärkets (i detta fall S. T.) alltför framstående plats på 1873 års guldmynt. Väsentligare och mer komplicerat tyckes emellertid vara problemet om förhållandet mellan å ena sidan I och II och å den andra III, ty dels förefaller av I och II så få mynt präglats, att ifrågasvarande stampars präglingskapacitet inte helt utnyttjats, dels är nyheterna på variant III — fr. a. i fråga om bokstävernas utseende — så markanta, att vi här har svårt att räkna med tillfälligheternas spel. (Till oväsentliga tillfälligheter kan däremot troligen räknas de små förändringar, som variant III uppvisar i fråga om strieringen och storleken på gravörens initialer L. A. Om strieringen se f.ö. Num. Medd. XVIII, s. 37, not 4). Ett antagande, att både åtsides- och fransidesstamparna förolyckats (eventuellt efter det att fransidesstampen redan en gång ersatts!) och att därefter bokstäverna i nya stampar råkat rätt väsentligt ändras, erbjuder knappast en plausibel förklaring. Vi nödgas söka en lösning på annat håll.

Det första decenniet efter tillkomsten av 1873 års myntordning

uppvisar inom påfallande kort tid en rad förändringar av de i bruktagna nya mynten. Sålunda ändras porträttbilden — på enkronan fr. o. m. 1877 efter att ha varit i bruk blott åren 1875-76, på tvåkronan 1880 (upplagan med OCH); på guldtiokronan, präglad från 1873, undergår porträttet redan fr. o. m. upplagan med OCH 1876 en förändring, som åtminstone kan kallas modifiering; motsvarande gäller guldjugokronan fr. o. m. upplagan med OCH 1877. Mynttexten ändras från O. till OCH — se härom artikel om 1878 års tvåkrona med OCH i MYNTKONTAKT 1979 nr 1. Dynastivapnets hjärtsköld, som t. o. m. 1873 funnits på de valörer, där riksvapnet förekommer, men som inte är medtaget på 20- och 10-kronorna, präglade fr. o. m. 1873, eller på enkronorna 1875-76, uppträder nu ånyo, på guldmynten under 1876 och på enkronorna fr. o. m. 1877³⁾. På tjugofemörena är valörsiffrorna 1874-78 små men fr. o. m. 1880 betydligt större; i samband med ändringen har f.ö. årtalet placerats nedanför lagerkransen. En ännu kortare livslängd får den första typen av tioören — den med små valörsiffror och lagerkrans — vilken präglas blott åren 1874-76; när efter ett uppehåll tioören återkommer 1880, är lagerkransen borttagen och valörsiffrorna betydligt större. Till dessa kan kanske också läggas de förändringar, som är förknippade med 1878 års tvåkrona med OCH — se ovannämnda artikel.

Vad beträffar anledningen till förändringarna, ger myntdirektör Brusewitz själv i det mest iögonfallande fallet, förändringen av 25- och 10-örena fr. o. m. 1880, i sin ämbetsberättelse för år 1884, där också ges en översikt av den nya myntordningens första tio år, följande förklaring (här citerad enligt Utdrag af Myntdirektörens underdåniga berättelse för år 1884, Sthlm 1885, s. 37-38):

"Den ringa skillnaden i storlek mellan 25-öret och 10-öret påstås hafva förorsakat många förvexlingar och misstag. Uti myntkonventionens art. 5 bestämmas:

50-örestyckets diameter till 22 mm
40-örestyckets diameter till 20 mm
25-örestyckets diameter till 17 mm
10-örestyckets diameter till 15 mm

Då nu 40-ören icke ens i Norge, der de skulle ersätta det gamla 12-sk. myntet, synas vara behöfliga, vore det obestriddligen lämpligt, att 25-örena till storleken mera närmande sig 50-örena. Men, då för detta måls vinnande erfordras en ändring af myntkonventionen och ommyntning af 22 millioner myntstycken, torde nämnda olägenhet icke vara af motsvarande betydhet. — För minskning af densamma hafva emellertid de 25- och 10-ören, som sedan 1880 här blifvit slagne, på grund af nådiga Kungörelsen af den 5 mars s. å. fått en förändrad pregel och inskrift, hvarigenom de lättare kunna skiljas från hvarandra".

Att 25- och 10-örena kunde förväxlas, måste ses mot förhållandet, att skillnaden i storlek mellan dessa mynt förut varit betydligt större: enligt 1855 års myntordning är 25-örets diameter 17.4 millimeter, 10-örets endast 12.7 millimeter.

Beträffande övriga här nämnda förändringar kan allmänt sägas, att de knappast synes kunna förklaras på annat sätt än mot bakgrund av viss osäkerhet om vad som ansetts vara lämpligaste utseende på de nya mynten. Här bakom kan också spåras en mot myntens utformning riktad kritik, som åtminstone i ett par fall kan beläggas, Brusewitz' citerade ämbetsberättelse och Lagerbergs anförda notis om 1873 års guldmynt, Num. Medd. I, s. 72, där skrivningen O. kritiseras, liksom att hjärtvapnet icke förekommer. På samma ställe riktar sig Lagerberg även mot att serafimerkedjan saknas — liksom den gjort på alla silvermynt 1855-72 och på carolinmynten 1868-72⁴⁾. När Lagerberg skriver: "Att seraphimerkedjan kring Riksvapnet uteslutits torde ur prydlighetens synpunkt icke heller vara någon förbättring", har han uppenbarligen haft dukatmynten i tankarna. På denna punkt blev Lagerbergs kritik inte fruktbar. Serafimerkedjan återkommer under Oscar II:s tid endast på jubileumsmyntet 1907 (och på regentens klädsel på minnesmyntet 1897); på reguljära präglningar uppträder serafimerkedjan först på de första kronmynten under Gustaf V, 1910.

Till det i de nya myntens utseende, som varit föremål för omprövning, bör också ha hört bokstäver-

nas (och siffrornas) utseende. På annat vis kan svårigen besvaras frågan om orsaken till den förändring i bokstävernas form från smala till grövre-rundare, som ungefär samtidigt sker på flera nominaler: på guldtiokronorna fr.o.m. upplagan med OCH 1876, på enkronorna fr.o.m. 1877, på tjugofemörena fr.o.m. 1880, på tvåörena på delar av upplagorna 1877 och 1878, varvid på tvåörena valspråket kommer att uppta större del av periferien än tidigare. På liknande sätt förändras åren 1877-80 bokstäverna också i ettörens valspråk, men här i två etapper, så att detta under nämnda år uppträder i inte mindre än tre format⁶⁾. Fr.o.m. 1880 blir också bokstäverna på ettörens framsida rundare-kraftigare. — En motsvarande förändring från smala till grövre-rundare årtalsiffror kan iakttagas på guldmyntens OCH-upplagor och på enkronorna fr.o.m. 1877 liksom på ettörena fr.o.m. 1880.

Nu har varianterna I och II av

1876 års tvåkronor just den smalare typen av bokstäver; den *väsentliga* nyheten på variant III måste sägas gälla bokstäverna. Kanske ligger den viktigaste förklaringen till att — som synes ha skett — stamparna till I och II kasserats, innan de till fullo utnyttjats, däri att man inte velat ha kvar de smalare bokstäverna — f.ö. antagligen allra minst på den största silvernominale. Det är också möjligt, att man inte heller varit nöjd med det ganska stora och rätt fula avståndet mellan siffrorna i Oscar II och/eller med de säregna årtalsiffrorna i spärrad stil. Måhända kan vi också våga en förmodan, att man inför utseendet på mynten i den stora tvåkronupplaga, som skulle komma till under 1876, känt så starkt ansvar, att man inte väjt för att kassera stampar, trots den förlust i arbete och utgifter detta medfört.

Det bör till sist sägas, att jag vid författandet av denna artikel i första hand har utgått från mynten. Kanske ändå något klarläggande kunnat ske av myntproblem under 1873 års myntordnings första årtionde.

1) Detta framgår av att samtliga tvåkronor 1876 bär myntmästarmärket E. B. Emil Brusewitz blev den 30 juni 1876 tillförordnad myntmästare till årets slut, sedan myntmästaren Sebastian Tham förordnats att efter överdirektör Akermans fränfalle i april 1876 till årets slut uppehålla dennes tjänst. Att Brusewitz redan som blott tillförordnad myntmästare får sitt märke på mynten i stället för den ordinarie Tham är onekligen ett intressant förhållande. Ordinarie blev Brusewitz först den 30 dec. s.ä., med den nya titeln myntdirektör. Jfr Svenskt biografiskt lexikon, del VI, s. 554, och Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, del VIII, s. 251.

2) Jfr Kungl. Myntet 1850-1950, s. 64.

3) Till frågan om hjärtskolden skall jag återkomma i en senare artikel i MYNTKONTAKT.

4) Om serafimerkedjan se f.ö. Rasmussen: Svenska ordensdekorationer på mynt. En heraldisk-numismatisk studie, i Meddelanden från Riksheraldikerämbetet IX, s. 123 f., Malmö 1940.

5) Jämför härom Yngström: Översikt över Oscar II:s svenska mynt, s. 30-31.

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 23 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfälskningar. — Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Mäster Samuelsgatan 11, Box 7662,
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Annexlevis Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

B. Björnssons Mynthandel
Kullagatan 56, 252 20 Helsingborg
tel. 042-14 12 11

Flodbergs Mynthandel
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Sveavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrålle Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrtälje, tel. 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova
Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis
Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Soj Mynt AB
Mäster Samuelsgatan 25
111 44 Sthlm, tel. 08-21 17 70

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Poo Mynthandel AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB
Mäster Samuelsgatan 25, Box 7003
103 81 Sthlm, tel. 08-21 42 65

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

I. Wallin Myntgalleri AB
Stora Nygatan 14, 111 27 Sthlm
tel. 08-20 27 51

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 5132, S-102 43 Stockholm

Varför handlar numismatik nästan alltid om mynt och medaljer? Varför glöms sedlarna bort?

Från Olle H Freij i Ljunghusen har kommit en lång skrivelse med ovanstående rubrik. Här beklagas sedlarnas styvmoderliga behandling och kritiserar myn্থandeln sätt att katalogisera dem. Speciellt gäller det kvalitetsbedömningen.

Författaren kommer dock inte enbart med kritik, han lämnar också förslag till förbättringar. I fem punkter anger han hur en sedel bör katalogiseras.

Nämigen:

1. Ange alltid sedelns littera/nummer,
2. Ange alltid typ om mer än en typ finns under samma år,
3. Beskriv defekter så noga som möjligt och fotografera sällsynta sedlar i samma omfattning som sällsynta mynt.
4. Hänvisa till A. Platzbards bok "Sveriges Sedlar I-III" eller i brist härpå till häftet "Sveriges Sedlar 1978" samt
5. Var mån om omsorgsfull kvalitetsbedömning.

I allt väsentligt instämmer jag i synpunkterna. En detalj är jag dock tveksam om. Freij anser att Svenska enskilda bank-sedlar med "hål" eller med "stans. hål" ej bör salubjudas. De skulle ej ha något samlarvärde. Dessa sedlar se så ut på grund av makulering. Man makulerade ju på flera sätt t ex genom att klippa bort namnteckningarna, stansa ut stora runda hål och stjärnor eller perforera med små hål orden "MAK", "BETALD" el dyl (se fig 1 och 2). Jag ifrågasätter om inte dessa makulerade sedlar ändå har ett visst intresse. Defekterna har inte tillkommit på okynne utan för att markera slutet för sedelns cirkulation.

F.O.

Fig 1. Westerbottens Enskilda Bank 10 kr 1881 G 43351 makulerad genom tre utstansade hål.

Fig 2. Hallands Enskilda Bank 10 kr 1888 B 70636 makulerad genom bortklippta namnteckningar.

Sveriges Myn্থandlares Förenings styrelse

har vid sammanträde lördagen den 10 februari 1979 tagit del av majoriten Olle H Freijs skrivelse. Med anledning av denna vill styrelsen rekommendera sina medlemmar att följa de punkter som här ovan är angivna.

Styrelsen vill vidare informera MYNTKONTAKTs läsare att Föreningen har en reklationsnämnd, dit man i olösta tvistemål kan vända sig. Adressen är: Sveriges Myn্থandlares Förenings Reklationsnämnd, Box 5131, 102 43 Stockholm.

Numismatisk kongress i Jerusalem

Mellan den 11 och 14 mars kommer ett numismatiskt möte att äga rum i Jerusalem. Det är Israel Numismatic Society och American Israel Numismatic Association som står för värdskapet. Tyvärr är vi sent

ute med detta meddelande. Vi hoppas dock att det ännu går att anmäla sig. Eventuellt intresserade hänvisas till Israeliska Statens Turistbyrå, Birger Jarlsgratan 12 4 tr, 103 93 Stockholm, tel 08/21 33 86.

SVENSKA BANKOSEDLAR I SVENSKA POMMERN

Av TORGNÝ LINDGREN

Normalt begagnades inte svenskt mynt i Svenska Pommern. Till avhjälpande av extraordinär penningbrist, som hade uppstått till följd av krig, sändes vid två tillfällen svenska bankosedlar till Svenska Pommern för att användas som betalningsmedel där.

1. 1757-1760

Första gången så skedde var under sjuårskriget. Redan då svenska trupper överfördes till Pommern på sommaren 1757, talade man i statskontoret om att överföra deras avlöningsmedel i form av svenska bankosedlar, som "torde i Pommern vara gängse och kunna nyttjas". Allteftersom krigföringen slutade pengar, ökades remissorna av sedlar till Pommern och antog efter hand enorma proportioner. Sålunda beställde statskontoret i Rikets Ständers Bank följande belopp i bankosedlar i högre och lägre valörer att översändas till överkrigskommissariatet i Pommern, som stod som "insättare" på de egentliga transportsedlarna (jfr Torgny Lindgren, *Riksbankens sedelhistoria 1668-1968*, s. 36 f och ill. 17a); i december 1757 två remissor å vardera 300 000 daler kopparmynt, i januari 1758 300 000 d.k.m., i början av mars 1758 300 000 d.k.m. (i mitten av samma månad ånyo 300 000 d.k.m. men efter fyra dagar sattes alla dessa sedlar åter in i banken), i april 1758 600 000 d.k.m., i maj 1758 600 000 d.k.m., i februari 1759 900 000 d.k.m., i mars 1759 ånyo 900 000 d.k.m., i december 1759 600 000 d.k.m., i januari 1760 likaledes 600 000 d.k.m., i februari 1760 ytterligare 600 000 d.k.m., i oktober 1760 en mindre post om 72 800 d.k.m. och i december 1760 900 000 d.k.m. På tre år översändes sålunda närmare 7 miljoner d.k.m. i svenska bankosedlar till Pommern - ett belopp, som motsvarar nästan en femtedel

av hela ökningen under samma tid av bankens utlöpande sedlar lydande å daler kopparmynt.

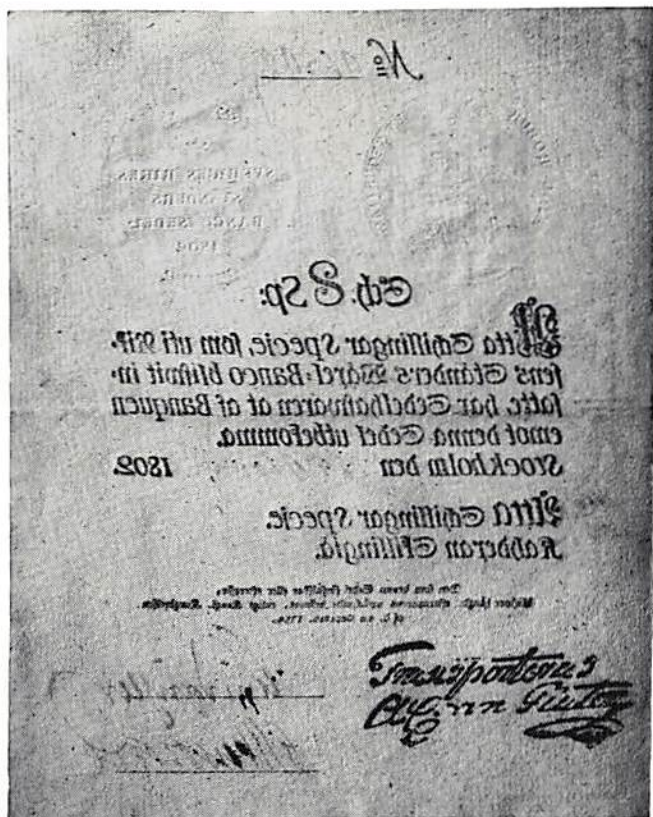
För banken innebar dessa omfattande sedelbeställningar, som alltid skulle expedieras mycket skyndsamt, en kändbar extra arbetsbelastning. Bankofullmäktige måste vid flera tillfällen bevilja tjänstemännen särskild ersättning för att förmå dem att arbeta "på Extrastunder" med färdigställandet av sedlarna i fråga.

Richard Marsson skriver, att köpmännen i Stralsund ytterst ogärna tog emot de svenska bankosedlarna, emedan det var svårt att begagna dem som betalningsmedel i andra tyska stater. Marssons yttrande har närmast syftning på bör-

jan av 1759: då hade inte hälften av den ovannämnda svenska sedelmassan ännu hunnit välla över Svenska Pommern.

Till en början skickades även småsedlar till valören 6 daler kopparmynt till Pommern. Omväxlingsvärdet för de svenska bankosedlarna fastställdes till att börja med till 9 d.k.m. = 1 rdr pommersk courant. I januari 1759 bestämde Kungl. Maj:t emellertid att "ei mindre Sedlar än på 50 och 60 Dr Kmt" fick sändas över och att "Bco Sedlarne hädanefter gå och gälla, efter som Wexel Coursen är".

Som exempel på remissornas fördelning på olika sedelvalörer kan anföras följande:

Sedel å 8 skillingar specie nr 90592, daterad den 25 november 1802, på baksidan transporterad medelst stämpel av generalkrigskommissarien friherre A. C. von Platen
Skala 3:4

Remissa beordrad den 4 december 1759				
10 sedlar	à 3 000	d.k.m.	=	30 000 d.k.m.
20	- - 1 500	-	=	30 000 -
20	- - 1 200	-	=	24 000 -
40	- - 900	-	=	36 000 -
100	- - 600	-	=	60 000 -
300	- - 300	-	=	90 000 -
300	- - 240	-	=	72 000 -
300	- - 180	-	=	54 000 -
300	- - 120	-	=	36 000 -
300	- - 90	-	=	27 000 -
300	- - 72	-	=	21 600 -
300	- - 60	-	=	18 000 -
1 876	- - 54	-	=	101 304 -
1	sedel - 96	-	=	96 -
4 167	sedlar			600 000 d.k.m.

Remissa beordrad den 18 februari 1760				
20 sedlar	à 7 750	d.k.m.	=	155 000 d.k.m.
40	- - 3 875	-	=	155 000 -
40	- - 1 953	-	=	78 120 -
100	- - 775	-	=	77 500 -
200	- - 403	-	=	80 600 -
400	- - 93	-	=	37 200 -
266	- - 62	-	=	16 492 -
1	sedel - 88	-	=	88 -
1 067	sedlar			600 000 d.k.m.

Remissa beordrad den 19 december 1760				
20 sedlar	à 6 000	d.k.m.	=	120 000 d.k.m.
50	- - 3 000	-	=	150 000 -
50	- - 2 400	-	=	120 000 -
50	- - 1 800	-	=	90 000 -
50	- - 1 200	-	=	60 000 -
50	- - 600	-	=	30 000 -
50	- - 300	-	=	15 000 -
100	- - 240	-	=	24 000 -
100	- - 180	-	=	18 000 -
100	- - 120	-	=	12 000 -
200	- - 90	-	=	18 000 -
500	- - 72	-	=	36 000 -
1 000	- - 60	-	=	60 000 -
2 722	- - 54	-	=	146 988 -
2	- - 6	-	=	12 -
5 044	sedlar			900 000 d.k.m.

2. 1806

Andra gången, som svenska bankosedlar infördes "såsom gångbart mynt uti Konungens Tyska Stater", var under de franska truppernas framträngande mot Svenska Pommern i slutet av 1806. I upprepade skrivelser till Kungl. Maj:t anhöll generalguvernören friherre Hans Henrik von Essen om omedelbart och kraftigt ekonomiskt bistånd från Sverige. I början av december 1806 gick Kungl. Maj:t med på att kostnaderna för avlöning till och underhåll av de svenska trupperna i Pommern skulle bestridas med svenska bankosedlar efter en

kurs av 1 rdr svenskt banko specie för 1 rdr 16 sk. pommersk courant. Fr o m 1807 års ingång skulle på nedannämnda sätt transporterade svenska bankosedlar tas emot i offentliga kassor i Pommern "för samtliga Intrader, Krono-Utskylter, Hufensteuer, Arrenden, Licent- och Consumptions-Afgifter m. m., lika som de öfrige i Landet gällande myntsorter".

På skillingsedlarna skulle generalkrigskommissarien friherre Achates Carl von Platens namn anbringas medelst en namnstämpel (se ill.). På sedlar å riksdaler skulle von Platen skriva sitt namn för

hand. Sedlar å högre valörer, "ifrån Tio Riksdaler börjande", skulle föras med följande transport:

Transporteras på Fält-Cassan

A. C. v. Platen

Transporteras ifrån Fält-Cassan

A. Söderholm

Det är svårt att fastställa vilken effekt detta Kungl. Maj:ts medgivande fick i praktiken. I bankens protokoll omtalas inga extrabeställningar av sedlar, avsedda för Pommern, eller några remissor av sedlar dit. Med hänsyn till krigsutvecklingen kan svenska bankosedlar denna gång knappast ha kommit att begagnas som betalningsmedel i Pommern i någon nämnvärd omfattning: i januari 1807 trängde franska trupper in i Svenska Pommern, i augusti föll Stralsund och i september 1807 återfördes alla svenska trupper till Sverige.

Om någon av MYNTKON-TAKTS läsare själv äger eller eljest känner till svenska sedlar från åren 1757-1760, med överkrigskommissariatet i Pommern såsom "insättare", eller svenska sedlar med A. C. von Platens namn - anbragt medelst namnstämpel eller handskrivet, ensamt eller i förening med A. Söderholms -, skulle jag bli mycket tacksam för ett meddelande därom.

Under mina forskning har jag hittills påträffat sju sedlar i skillingvalör med A. C. von Platens namn anbragt medelst namnstämpel på sedelns baksida: i Kungl. Myntkabinettet, Stockholm:

16 sk. sp. nr 36161, daterad den 24 maj 1806.

12 sk. sp. nr 5712, daterad den 15 oktober 1806,

8 sk. sp. nr 90592, daterad den 25 november 1802;

i Malmö Museums myntkabinett, Malmö:

12 sk. sp. nr 87612, daterad den 5 december 1806,

8 sk. sp. nr 16527, daterad den 27 november 1802;

i Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling, Köpenhamn:

12 sk. sp. nr 43856, daterad den 17 september 1806;

i Museum der Stadt Greifswald, Greifswald:

8 sk. sp. nr 31526, daterad den 20 november 1802.

GOTEN FÅR DONATION

Axel O Larsson, välkänd medlem i Svenska Numismatiska Föreningen, har till myntklubben Goten i Visby skänkt sina 4 200 diabilider på mynt samt projektor. Donationen träder i kraft efter donators död.

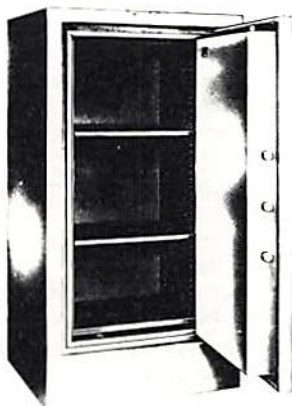
Denna samling diabilider blir en värdefull tillgång för myntklubben. Vi gratulerar.

ÅBO STADS 750-ÅRS JUBILEUMS-MYNT

Finlands äldsta stad, Åbo, firar sitt 750-årsjubileum hösten 1979. Myntverket skall prägla 300 000 stycken 25 marks jubileumsmünt i silver till minne av detta.

Skulptör Heikki Häiväoja skall modellera myntet med Åbo-vyer och stadens havskaraktär.

- Kassa-. Dokumentsskåp
- Förvaringsskåp
- Säkerhetsskåp
- Värdeskåp
- Branddörrar
- Instrumentpaneler

SVENSKA
KASSASKÅPSFABRIKEN AB

Godsadress Elektravägen 5 Hagersten
Box 420 27 126 12 Stockholm 42
Telefon 08/19 71 00 - 01 - 02

FÖRENINGAR

BRO MYNTKLUBB, Kristinehamn har möten 19/3 och 23/4 i Kristinehamns Sparbank med ingång från Nya Kyrkogatan. Upplýsningar tel 0550/137 69.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad utom juli på AB Västanfors Industriers matsal, S Linjan, Fagersta. Upplýsningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 8.30-16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplýsningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion 29/3, 26/4, 31/5 på Fritidsgården i Hörby. Upplýsningar tel 0115/108 87 el 100 78.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad utom juli och augusti på Restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplýsningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion 2/3, 16/3, 27/4, 18/5, 8/6, 20/7, 24/8, 21/9, 19/10, 16/11 och 14/12 på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra onsdagen i varje månad på Pensionärgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplýsningar tel 0155/131 31, 133 09, 134 29.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möten 20/3, 17/4, 22/5, 18/9, 16/10, 20/11 och 18/12 i Fritidsgården, Ektorp.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad utom juni, juli och augusti i NV-huset, konferensrummet. Upplýsningar 0910/186 80.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA sammanträder i Skandia, Drottninggatan 1, kl. 19.30, 19/3 (årsmöte, föredrag) och 25/4 (auktion).

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplýsningar tel 042/26 21 14.

PITEÅ SAMLARFÖRENING har möten tredje fredagen i varje månad utom juni-augusti. Upplýsningar 0911/710 76, 500 17.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten i Gävle på Folkets Hus kl 19.00 den 10 april, i Sandviken på Folkets Hus kl 19.00 den 10 mars och den 10 maj. Offentlig Myntauktion hålles på Folkets Hus i Gävle den 17 mars kl 12.00. Upplýsningar tel 026/13 11 77, 25 26 17.

SIGTUNA MYNTKLUBB har möten 30/3, 30/4, 30/5 och 17/6 på Drakegården, Sigtuna. Upplýsningar tel 0760/252 23, 357 77.

SAMLARFÖRENINGEN S:T ERIKS MYNTSEKTION har möten 15/3 och 19/4 på Karlbergsvägen 32 A, Stockholm, kl 19.30.

TRELLEBORGS MYNTSAMLARKLUBB har möten med föredrag och auktion andra måndagen i månaderna februari-maj i Söderslättis Sparbanks samlingsal. Upplýsningar tel 0410/345 44.

TÄLJE MYNTKLUBB har möten 15/3, 19/4 och 17/5 på Föreningsgården, Torekällberget, Södertälje. Upplýsningar tel 0755/185 68 el 405 71.

VILLSTADSORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten med auktion andra måndagen i varje månad kl 19.00 på Finnvedens Sparbank. Lördagen 3/3 hålles en större auktion i Folkets Hus, Värnamo. Upplysning tel 0371/322 02.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Örebro läns museum kl 19.30 sista onsdagen i månaderna mars-maj.

AUKTIONER

3/3 Villstadsortens Myntklubb, Smålandsstenar. Auktionen hålles i Folkets Hus, Värnamo, kl 10.30.

10/3 Numismatisk Orden, P. Österlund, Skolgatan 24, 502 31 Borås. Auktionen hålles på Grand Hotell, Borås.

17/3 Oslo Frimerke- og Myntauksjoner, Oslo. Auktionen hålles på Grand Hotel, Oslo, kl 12.00.

31/3-1/4 B. Ahlströms Mynthandel AB, Mäster Samuelsgatan 11, 111 44 Stockholm. Auktionen hålles på Hotell Sheraton.

5/5 Hirsch Mynthandel AB, Malmskillnadsgatan 29, 111 57 Stockholm. Auktionen hålles på Restaurang Oxen, 1 tr.

11-12/5 Svenska Numismatiska Föreningen, Östermalmgatan 81, 114 50 Stockholm. Auktionen hålles på Statens historiska museum, Storgatan 41. Endast för medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och i övriga föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union samt för representanter för föreningar anslutna till Svenska Numismatiska Föreningen.

OBSERVANDA

TILL
VITTERHETSAKADEMIENS
BIBLIOTEK INKOMMEN
NUMISMATISK LITTERATUR

Adress: Storgatan 41
Box 5405, 114 84 Stockholm
Öppet: månd-fred 9-16

SEPTEMBER-OKTOBER 1978

Claus, E
Over het slingeriet / Samensteeling: E. Claus; uitg. van de Vereniging voor penningkunst. - U.o.o.ä. - (8) s., 12 pl.-bl., 1 bil.

Faure, Edgar
La banqueroute de Law 17 juillet 1720 / Edgar Faure. - Paris, 1977. - 742 s. (Trente journées qui ont fait la France; 15).

Florén, Gösta
Att samla medaljer. Personmedaljer utgivna av svenska akademier. Nacka 1974. 36 s.

Die Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland: Abt. 1. Bayern ...

3-4 : Oberpfalz. - Oberfranken - bearb. von Hans-Jörg Kellner und Mechthild Overbeck. - 1978. - 248 s., 2 utv.-kartor.
ISBN 3-7861-2194-X.

Göbl, Robert
Antike Numismatik / Robert Göbl. - München, 1978 (1-2).
ISBN 3-87045-144-0
1 : Einführung, Münzkunde, Münzgeschichte, Geldgeschichte, Methodenlehre, praktischer Teil. - 284 s.

2 : Fussnoten zum Gesamtwerk, Literaturverzeichnis, Stichwortverzeichnis, Katalog, Tafeln und Tabellen. - 283 s., 91 pl.-bl.

Hede, Holger
Danmarks og Norges mønter 1541, 1814, 1977 / Holger Hede; rettelser og tilføjelser / Jørgen Sømod. - København, 1978. - 11 s.
ISBN 87-85103-17-9
Huvudarbetet: jmf kat - 1974.

Kraft, Konrad
Gesammelte Aufsätze zur antiken Geldgeschichte und Numismatik I / Konrad Kraft; hrsg. von Helmut Castritius und Dietmar

Kienast. - Darmstadt, 1978. - viii, 400 s., 15 pl.-bl.
ISBN 3-534-07430-0

Numismatica Stockholmiensia // : annual reports and acquisitions / of the Royal Coin Cabinet - National museum of monetary history. - Stockholm, 1978 (1)-.

Randall, Laura
An economic history of Argentina in the twentieth century / Laura Randall. - New York, 1978. - (6), 322 s.

Robertson, Anne S.
Roman imperial coins in the Hunter coin cabinet, University of Glasgow ...

4 : Valerian I to Allectus. - 1978. - ccxvi, 340 s., 64 pl.-bl.
ISBN 0-19-713307-X

Rosenberger, Mayer
City-coins of Palestine. The Rosenberger Israel collection. Vol. 1. - Jerusalem 1972. 1. Containing Aelia Capitolina, Akko, Anthedon Antipatris & Ascalon. 1972. (5) s., 68 pl.-bl.
Ff se katalog 1975-.

Scheers, Simone
Traité de numismatique celtique ... / par Simone Scheers. - Paris, 1977 (2). (Centre de recherches d'histoire ancienne ; 24. Sér. numismatique).

2 : La Gaule Belgique. - 985 s., 28 pl.-bl.

Scripta nummaria romana : essays presented to Humphrey Sutherland / ed. by R.A.G. Carson & Colin M Kraay. - London, 1978. - xiii, 250 s., 15 pl.-bl.

FRÅGE- SPALTEN

Återkommer
i nästa
nummer!

Suomalaiset lukijamme
voivat, jos niin haluavat,
kirjoittaa kysymyksensä
suomeksi.
Me käänämme
mielemme kysymykset
suomesta ruotsiksi.

JOHAN HENRIK WESTERDAHL

En förslagen sedelbedragare i Småland

Av TORGNÝ LINDGREN

1. Reverserna från Sandslätts bruk

I början av juli 1842 upptäcktes en privat fabrikation av "sedlar" i Kalmartrakten. En förslagen individ hade tagit sig för att tillverka ett slags reverser på rött papper, med en utsmyckning som gjorde att reverserna i hög grad påminde om Smålands Privatbanks sedlar. Reverserna var daterade "Sandslät Bruk" och underskrivna med namnet J. H. Westerdahl. De var utgivna i två valörer, nämligen 10 riksdaler banco och 3 riksdaler banco. Tilltaget kom genast till tidningarnas kännedom, och både i ortstidningarna och i Post- och Inrikes Tidningar kan vi läsa varningar mot dessa reverser. Tillverkaren hade lyckats sätta ganska många sådana reverser i omlopp som betalningsmedel i allmänna rörelsen, uppgavs det.

Det visade sig, att reversernas undertecknare hette Johan Henrik Westerdahl. Han var en medellös f d inspektor, som hade skaffat sig kontrakt på halvårsarrende på ett obetydligt pappersbruk vid Sandslätt i Bäckebo socken, cirka 25 kilometer nordväst om Kalmar. Som utpräglare av reverserna anlidade Westerdahl bl a en lösdrivare vid namn Rosenqvist, som blev fast i Torsås socken, cirka 25 kilometer sydväst om Kalmar, och då enligt Calmar-Posten för den 2 juli 1842 hade "flera hundra rdr i sådana bedrägliga sedlar" på sig. Det uppgavs också, att blanketterna till dessa "sedlar" var tillverkade av en stentryckare i Karlskrona vid namn Pettersson.

Vi avbildar här två exemplar av Westerdahls reverser av valören 10 rdr b:ko. Det ena (ill. 1; i förf:s samling) är daterat "den 20 Majj 1842", det andra (ill. 2; i B. Ahlströms mynhandel, Stockholm) är daterat "den 21 Majj 1842"; mellan de båda exemplaren finns också en viss skillnad i utformningen av ramen kring texten. Vidare avbildar vi en revers å 3 rdr b:ko (ill. 3; i B.

Fig 1. Westerdahls revers på 10 rdr bo 1842. Foto: ATA. 3.4.

Fig 2. Westerdahls revers på 10 rdr bo 1842. Foto: ATA. 3.4.

Ahlströms mynhandel); den är också daterad "den 21 Majj 1842". Mellan valörerna 10 och 3 rdr b:ko finns, som framgår av illustrationerna, en del skillnader: placeringen av valörsiffrorna i reversens

hörn och strålkretsens storlek är olika, men mest påfallande är, att orden SEDELHAFVAREN HAR i valören 10 rdr b:ko står på rät linje men i valören 3 rdr b:ko i bågform.

På ett illistigt sätt gav Westerdahl sina reverser ett utseende, som gjorde att de lätt kunde förväxlas med Smålands Privatbanks sedlar under första oktroyen. Till jämförelse avbildar vi här en sådan sedel å 2 rdr b:ko (ill. 4). En Smålands Privatbanks sedel å 3 rdr b:ko var avbildad i MYNTKONTAKT 1979 nr 1, s. 16. Och det var naturligtvis Westerdahls mening med tilltaget, att omisstänksamma människor skulle ta emot hans reverser i den tron, att reverserna var Smålands Privatbanks sedlar.

Westerdahl rannsakades inför Södra Möre häradsrätt, som avkunnade dom den 13 september 1842. För sitt tilltag att tillverka och prängla ut dessa reverser eller "invisningar" dömdes Westerdahl att böta dubbla beloppet av de under rannsakingen företedda reverserna med 464 rdr b:ko eller i brist av tillgång därtill hållas två månader i fängelse. Westerdahls två medhjälpare dömdes efter samma grunder.

Det kan knappast ha varit något större antal reverser, som Westerdahl hann släppa ut i allmänna rörelsen. Utpräglaren Rosenqvist hade vid fasttagandet enligt Calmar-Postens uppgift "flera hundra rdr i sådane bedrägliga sedlar" på sig, men under rannsakingen före-

teddes tydligen inte mer än 232 rdr i reverser. Bägge valörerna förekommer numera sällan i handeln. Valören 3 rdr b:ko är den minst ofta förekommande. I vad mån det kom ut reverser, som inte företeddes under rannsakingen, det har vi ingen uppgift om.

Avsnitt 2. Anvisningarna "Med Smålands Privat-Banks-sedel" kommer att införas i ett senare nummer av MYNTKONTAKT.

Fig 3. Westerdahls revers på 3 rdr bo 1842. Foto: ATA. 3:4.

Fig 4. Smålands PrivatBank 2 rdr bo 1837. Foto: Juri Tamsalu.

PEO MYNT & FRIMÄRKEN AB

DROTTNINGGATAN 29.
BOX 16 245, S-103 25 STOCKHOLM
TELEFON 08-21 12 10

Vår nya

LAGERPRISLISTA 1979-1

har just utkommit.
Listan är på 40 sidor och innehåller rikligt med både svenska, nordiska och övriga länders mynt samt svenska sedlar.
Har du inte fått listan så ring eller skriv så skickar vi den gratis.

PEO MYNT & FRIMÄRKEN AB

DROTTNINGGATAN 29.
BOX 16 245, S-103 25 STOCKHOLM
TELEFON 08-21 12 10

blygsamma statliga anslag som myntkabinettet förfogat över har Vännerna kunnat göra en betydande insats till gagn för institutionen. Detta bör för samfundets medlemmar kännas tillfredsställande. Den uppslutning och det intresse som våra strävanden och våra gemensamma arrangemang mött har känts uppmuntrande. Medlemsantalet bör dock kunna ytterligare ökas. Ju fler medlemmar vi får desto större blir våra möjligheter att stödja myntkabinettet. Alla som känner sympati och intresse för vår uppgift är välkomna i kretsen!

Edvard Reuterswärd

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS ÅRSMÖTE 1979

För att kunna ge utanför Stockholm boende medlemmar möjlighet att närvara kommer Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte att äga rum på en lördag. Den 7 april klockan 13 samlas vi vid Södra valvet vid Slottsbacken.

Första punkt på programmet blir besök i Skattkammaren (riksregalierna). Detta sker individuellt men gruppbiljett kommer att lösas. Därefter förenas vi igen, efter en promenad runt slottet, vid Västra valvet (vid högvakten). Då är klockan vid pass 14. Meningen är att den välkända Karl Johans-utställningen i Kungl Husgerådskammaren skall beses. Det blir en guidad förevisning.

Vi räknar med att årsmötesförhandlingarna skall ta sin början klockan 15 i Kungl Husgerådskammarens föreläsningssal. De bör vara till ända omkring klockan 18 varefter de ledamöter som så önskar beger sig till gemensam middag.

Vår klubbmästare har då detta skrivs ännu ej bestämt var middagen skall begås. Någon tvekan torde dock ej råda om att ett propert näringsställe inom Staden mellan broarna kommer att väljas. Priset kommer att hållas under hundralappen.

De som önskar delta i måltiden måste senast den 31 mars lämna bindande anmälan till föreningens kansli, Östermalmsgatan 81, 114 50 Stockholm, tel 08/67 55 98.

Vi hoppas på en väldig anslutning.

ORDFÖRANDE-KONFERENS

I samband med Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte lördagen den 7 april kommer en Ordförandekonferens att hållas. Den tar sin början kl 10 i lokal på eller i närheten av Kungl Slottet. Anslutna föreningar får närmare information av Bertel Tingström, Box 8032, 750 08 Uppsala.

Kungl Myntkabinettet, Statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Specialmonter:

Primitiva betalnings-
medel

Museet:
Måndag - fredag 11 - 16
Lördag och söndag 12 - 17

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

PRIMITIVT BETALNINGSMEDEL I DALARNA

Foto: ATA.

För en del år sedan bereddes under-
tecknad tillfälle att studera ett i Da-
larna – tyvärr saknas närmare
fynduppgift – påträffat korsformigt
gjutet kopparföremål, vars utseende
framgår av bilden. Det väger 635
gram och mäter 205–210 mm. Det
har kommit långväga ifrån, ty det
rör sig i själva verket om ett primi-
tivt betalningsmedel, ett s k Ka-
tanga- eller Andreas-kors, gångbart
sedan före 1600 i stora delar av Af-
rika och åtminstone från 1700-talet
mycket vanligt. Jfr A.H. Quiggin,
A Survey of Primitive Money,
London 1949, s. 77 f och pl. I, P.
Einzig, Primitive Money, London
1949 (nytryck finnes), s. 160 ff, och
A. Mathieu, Numismatique du
Congo III, Revue Belge de Numis-
matique 1922, s. 45 f. De rika kop-
pargruvorna i den f d "utbrytarsta-
ten" (numera Zaire) förklarar både
namn och ursprung. Vikten kan va-
riera – Quiggins exemplar håller
över 1 kilo – men alla större pen-
ningar av denna typ har det I-for-
miga strecket på ena sidan; någon
förklaring till detta har jag ej kunnat

finna. Värdet på ett kors om ca 600
gram, i Katanga kallat miambo, är –
eller snarare var – i detta område 10
kilo mjöl; för 10 fick man ett gevär.
Vanligtvis sattes ett kors till mellan
3 och 4 (belgiska) francs (uppgift
från 1924). I vilken utsträckning
och när Tshombes och numera Za-
ires sedlar helt ersatt korsen är mig
obekant; de utgör blott ett av
många betalningsmedel, som till
helt nyligen brukades. "Few
countries have provided so much
material for the study of primitive
money as the Belgian Congo",
skriver Einzig (s. 160).

Det finns ingen anledning anta,
att föremålet är särskilt gammalt. I
detta sammanhang kan det förtjäna
att påpekas, att jordfynd av mynt
från norra Afrika – särskilt marock-
anska kopparmynt från 1266 e H
(= 1849) – förvånansvärt ofta på-
träffas i Sverige. De har väl kommit
hit med sjömän eller turister. En
liknande förklaring till att ett Ka-
tanga-kors för första gången fram-
kommit synes vara sannolik.

Lars O Lagerqvist

MYNT KÖPES OCH SÄLJES

BETALAR BRA
FÖR SEDLAR
FÖRE 1930

Håkan Westerlund
Mynthandel

Vasagatan 42
111 20 Stockholm
Tel. 08-11 08 07

NYHET I STOCKHOLM!

VI FINNS PÅ HOTELL
CONTINENTALS
FESTVÅNING
(MITTEMOT CENTRALEN)
VARJE TISDAG

MED BÖRJAN
TISDAGEN 20/3
KL 11 – 17.30

VÄLKOMMEN OCH SE ETT
STARKT

**UTÖKAT
SORTIMENT**

VILL NI SÄLJA?

VÅR STARKA OMSÄTTNING
KRÄVER STÄNDIGT NYTT
MATERIAL. VI KÖPER DIN
SAMLING OAVSETT HUR STOR
DEN ÄR.

ÖRTENDAHL'S
MYNT AB

Box 1 199 01 Enköping 1
0171/37950

MYNTTILLVERKNINGEN I FINLAND ÅR 1978

	Antal	värde i mark
25 mark, silver	500 000	12 500 000,-
5 mark, al.br.	300 000	1 500 000,-
1 mark cu.ni.	10 022 000	10 022 000,-
50 penni, al.br.	8 048 000	4 024 000,-
20 penni, al.br.	10 014 000	2 002 800,-
10 penni, al.br.	10 062 000	1 006 200,-
5 penni, aluminium	26 112 000	1 305 600,-
1 penni, aluminium	90 132 000	901 320,-
total	155 190 000	33 261 920,-

Myntverket förpackade 40 000 myntset.

Dessutom har myntverket tillverkat:

Finlands Vita Ros' medalj av 1 klass med förgyllt kors, silver	1 000 st
Finlands Vita ros' medalj av 1 klass, silver	1 000 st
Finlands Vita Ros' medalj av 2 klass, al.br.	1 500 st
Pirkka-skidloppet, tompak	3 472 st
Jupperin Urheilijat -58 (idrottsförening)	1 000 st

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

**Köp Sälj Byt
Värdera på**

ISIS
30/3-1/4

**6:e INTERNATIONELLA
SAMLARMÄSSAN I SKARA**

*Landets äldsta och största
samlarmässa*

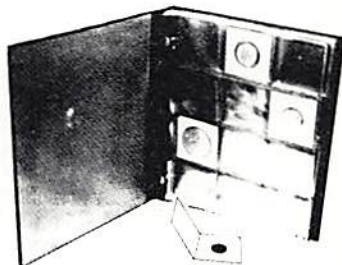
Antikviteter, frimärken, mynt, ur, vapen, kort,
porcelain, glas, medaljer, kurios, ordnar, etnografica
m m

Institutioner och enskilda Nordstjärnemedlemmar visar intressanta samlingar

För utställare platsbeställning tfn 0511/104 18
eller ISIS, Box 10, 532 00 Skara

COIN

KVALITETSPARMEN för
myntfodral från Dansco. USA

Stadig och gedigen i bokformat
Pärm med 9 blad 39: 50
inkl. moms

PAKETPRIS!

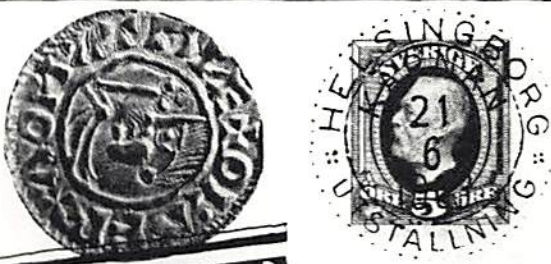
Pärm med 100 fodral 56: — totalt
inkl. porto. (Insatt på vårt Pg)
(4 storl. passar alla mynt)

Kvantitetsrabatt för återförsäljare

MATTSSONS MYNTHANDEL

Kungsälgsgatan 21 B
753 22 Uppsala
Telefon 018-13 05 54
Postgiro 22 59 10-9

FRI MYNT 79

5:e internationella
mynt- och frimärksmässan 21-22 APRIL
50-talet utställare med ca 100 bord · Telefon mässan 042-12 78 80
IDROTTEHUS HUS HELSINGBORG ÖPPET 11.00 - 18.00

NUMISMATISK ORDENS

vårauktion på Grand hotell i Borås lördagen den 10 mars.

2 rdr 1727 (förminskad)

Bland övriga objekt: Stockholm 4 skilling 1535, Sigismund 2 öre 1594, 2 mark 1615, 1 och 1/2 mark 1617, ett flertal kopparmynt Gustav II Adolf-Carl XI.

Carl XII Riga kontrastämplat på 2 mark 1702. 2-strip av 1/6 öre 1707 på fyrkantplants.

Fredrik I 2 rdr 1727 i praktskick!

Huvuddelen av Hedlingers regentlängd i brons (49 st).

Adolf Fredrik 2 DSM 1770, såväl 35 som 37 mm i 01.

Sigtuna Penning

Pojkøre 1772 och 1 öre SM 1778.

Kontramarkering av ankare och tre kronor på 2 real (S:t Barthelemy?)

Ett antal mynt Oscar II och Gustav V i skiftande kvalitet.

Beställ katalog, som utkom omkring 20/2.

Medlemskap i Numismatisk Orden erhålls mot insändande av kr 10 å Numismatisk Ordens postgirokonto 61 80 61-6. Lista över uppnådda priser utsänds senast en vecka efter auktionen.

Numismatisk Orden

Skolg 24 502 31 Borås Telefon 033/11 24 96

Fråga efter Per eller Peter Österlund

AUKTION 19

Hotel Sheraton – Stockholm, den 31 mars – 1 april 1979

Utländska mynt som cirkulerat i Sverige

Sverige med besittningar, bl a:

medeltid: Olof Skötkonung; Erik av Pommern, Västerås, Örtug RRR; Åbo, örtug, 6 penning, 4 penning; Kristoffer av Bayern, Åbo, Örtug; Sten Sture d.ä., Åbo, örtug RRR.

guldmynt: 4 dukater 1837; dukat 1801 (Småland), 1810 (Dalarna), 1844 (Oskar I)

silvermynt: hertig Karl (IX), daler 1597; hertig Johan, 4 mark 1614; Maria Eleonora, kröningsriksdaler 1620; Ulrika Eleonora, riksdaler 1719 samt 4 mark 1719; Karl XIV Johan, riksdaler 1820 med Karl XIII:s bild RRR, Troyska ass 1827 praktex.; Karl XV, 50 öre 1862; Oskar II, riksdaler riksmünt 1873 (3 ex). Dessutom ett större antal vackra småmynt.

Kopparmynt: Gustav II Adolf, Arboga, öre (klipping) 1627 RR; Karl XII, öre 1715, rutad rand RR; Karl XIII, 1/4 skilling 1817 på stor plants. Vidare ett större antal från Gustav II Adolf, Kristina mm.

Svenska guldmedaljer (ca 60 st)

Nordiska sedlar bl a

Sverige: "Palmstruck" 10 daler SM 1666; 10 riksdaler specie 1831; 9 daler KM 1758.

Norge: "Norges första sedel" 10 riksdaler 1695.

Antika mynt (keltiska, grekiska, romerska och bysantinska).

Utländska guldmynt

Auktionskatalogen utkommer i början av mars och erhålles mot insättande av kronor 25:– på postgiro 3003-1

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Mäster Samuelsgatan 11
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel 08-10 10 10

